

« nisi Christus resurrexisset, inanis esset fides nostra, » ut dicit Apostolus I *Corinth.* xv; et neque ipse rediivus annuntiasset Apostolis veritatem Dei, neque homines mortales qui sunt ex se pulvis et cinis, facti essent spirituales, et filii Dei, qui Domino confiterentur, et annuntiarent aliis hominibus veritatem, id est, fidelitatem et justitiam Dei. Denique possunt hæc eadem verba tribu singulis electis, qui post lapsum in culpam, penitentia ducti, clamaverunt ad Deum pro remissione peccati, ut possent Domino confiteri, et annuntiare aliis peccatoribus veritatem promissionum Dei.

13. AUDIVIT DOMINUS, ET MISERUS EST MEI, DOMINUS FACTUS EST ADJUTOR MEUS.

Ex hoc versiculo perspicuum est verba versu decimo recte explicata fuisse pro tempore præterito. Afirmatigitur Propheta tum in persona sua, tum in persona Christi et electorum, clamorem suum a Deo fuisse exauditum. In hebræo legitur: *Audi, Domine, et miserere mei, Domine, esto adjutor meus.*

Sed eadem voces hebraicæ, sub aliis punctis reddunt lectionem quam nos habemus. Proinde certum est Septuaginta Interpretes aliter legisse, quam S. Hieronymus et Hebræi posteriores legunt: neque dubitandum est Septuaginta Interpretum auctoritatem in iisdem vocibus legendis prevalere debere.

14. CONVERTISTI PLACENT MEUM IN GAUDIUM MIHI, CONSCIDISTI SACCU MEUM, ET CIRCUDEDISTI ME LETITIA.

Hic est effectus exauditionis. David ex misero exule rex potens effectus; Christus ex mortuis resurgens, et de ipsa morte triumphans; electus quisque ex valle lacrymarum ad patriam cœlestem perveniens justissime dicit: « Convertisti placent meum in gaudium mihi. » In hebræo, pro in

gaudium, est in chorum, sed per chorum, hebraice *machol*, intelligitur instrumentum musicum. Sensus est idem: sed vox hebræa videtur paulo elegantius respondere voci præcedenti, ac si latine diceretur: *Convertisti placentum in cantum.* Quod sequitur: « Conscidisti saccum meum, et circumdedisti me letitia, » significat mutationem vestis logubris in vestem lætitiæ conventionem. Dicit autem Propheta, *conscidisti*, et non *exuisti*, vel *spoliasti*, quia quod exiit, remanet integrum; quod scinditur, destruitur, ut usui deinceps esse non possit. Itaque significatur hoc loco, saccus miserie, vel mortalitatis, et passibilitatis plane destructus, ut nunquam amplius usui sit futurus in Sanctis, ac multo minus in Christo, qui a resurgens a mortuis, jam non moritur, » ut dicitur *Rom.* vi.

15. UT CANTET TIBI GLORIA MEA, ET NON COMPUNGAR: DOMINE DEUS MEUS, IN ÆTERNUM CONFITEBOR TIBI.

Hic est ultimus finis gloriæ Christi et Sanctorum omnium, laus Dei. « Beati qui habitant in domo tua, Domine, in secula seculorum laudabunt te. » Illud, et non compungar, in hebræo est, *וְלֹא יִדְוֶה וְלֹא יִדְוֶה*, et non taceat, ut sensus sit, ut gloria mea cantet tibi laudem et gratiarum actionem, et nunquam taceat, nunquam cesset a laude; cui recte subjungitur: « In æternum confitebor tibi, » id est, semper laudabo, nunquam silebo. Sed quantum hæc lectio satis coherat cum reliquis verbis, tamen idem vocabulum hebraicum *וְלֹא יִדְוֶה* idem significat *silere*, et *excidere* sive *succidere*; et hanc significationem elegerunt Septuaginta Interpretes, et legerunt in prima persona, et non *compungar*, quod est idem cum eo, et non *succidat*. Est autem sensus: Cantet tibi gloria mea, et non gemitus meus, ex timore mortis, vel peccati; vel cantet tibi gloria mea, et non amplius compungar a cœleste mortis, vel peccati.

PSALMUS XXXI

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — 1. In finem, Psalmus David pro extasi.

2. In te, Domine, speravi, non confundar in æternum; in justitia tua libera me.

3. Inclina ad me aurem tuam, accelera ut eruas me.

Esto mihi in Deum protectorem, et in domum refugii, ut salvum me facias.

4. Quoniam fortitudo mea et refugium meum es tu: et propter nomen tuum deduces me, et enutries me.

V. s. h. — Victori canticum [h. Psalmus] David.

In te, Domine, speravi, non confundar in æternum [h. sæculum]: in justitia tua salva [h. eripe] me.

Inclina ad me aurem tuam, velociter libera me.

Esto mihi in lapidem fortissimum, in domum unitam, ut salves me.

Quia petra mea et munitio mea tu [al. add. es]: et propter nomen tuum deduces me, et enutries me.

5. Educes me de laqueo hoc, quem absconderunt mihi, quoniam tu es protector meus.

6. In manus tuas commendo spiritum meum: redemisti me, Domine Deus veritatis.

7. Odisti observantes vanitates, supervacue. Ego autem in Domino speravi:

8. Exultabo, et letabor in misericordia tua. Quoniam respexisti humilitatem meam, salvasi de necessitatibus animam meam.

9. Nec conclusisti me in manibus inimici: statuisti in loco spatioso pedes meos.

10. Miserere mei, Domine, quoniam tribulor: conturbatus est in ira oculus meus, anima mea, et venter meus.

11. Quoniam defecti in dolore vita mea, et anni mei in gemitibus.

Infirmata est in paupertate virtus mea, et ossa mea conturbata sunt.

12. Super omnes inimicos meos factus sum opprobrium, et vicinis meis valde, et timor notis meis.

Qui videbant me, foras fugerunt a me.

13. Oblivioni datus sum tanquam mortuus a corde.

Factus sum tanquam vas perditum:

14. Quoniam audivi vituperationem multorum commorantium in circuitu.

In eo dum convenirent simul adversum me, accipere animam meam consiliati sunt.

15. Ego autem in te speravi, Domine: dixi, Deus meus es tu:

16. In manibus tuis sortes mee.

Eripe me de manu inimicorum meorum, et a persequentibus me.

17. Illustra faciem tuam super servum tuum, salvum me fac in misericordia tua.

18. Domine, non confundar, quoniam invocavi te.

Erubescant impii et deducantur in infernum.

19. Muta fiant labia dolosa; Quæ loquuntur adversus justum iniquitatem, in superbia, et in abusione.

20. Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti timentibus te!

Perfectisti eis, qui sperant in te, in conspectu filiorum hominum.

21. Abscondes eos in abscondito faciei tuæ a conturbatione hominum.

Proteges eos in tabernaculo tuo a contradictione linguarum.

Educes me de reti, quod absconderunt mihi: quia tu fortitudo mea.

In manu tua commendabo [al. commendo] spiritum meum: redemisti me, Domine Deus veritatis.

Oditi custodientes vanitates frustra: ego autem in Domino confisus sum.

Exultabo, et letabor in misericordia tua, quia vidisti [al. audisti] afflictionem meam: cognovisti tribulationes animæ meæ.

Et non conclusisti me in manu inimici: statuisti in latitudine pedes meos.

Miserere mei, Domine, quoniam tribulor: caligavit in furore oculus meus, anima mea et venter meus.

Quia consumpta sunt in merore vitæ meæ, et anni mei in gemitu.

Infirmata est in iniquitate mea fortitudo mea: et ossa mea contabuerunt.

Apud omnes hostes meos factus sum opprobrium, et vicinis meis nimis, et timor notis meis:

Qui videbant me in plateis, fugiebant a me.

Oblivioni traditus sum quasi mortuus a corde: factus sum sicut [al. quasi] vas perditum.

Audivi enim opprobrium multorum, congregationem in circuitu;

Cum inirent consilium adversum me: et ut auferrent animam meam cogitaverunt [al. cogitarent].

Ego autem in te speravi, Domine: dixi, Deus meus tu.

In manu tua tempora mea: libera me de manu inimicorum meorum, et persequentium me.

Illustra faciem tuam super servum tuum: salva me in misericordia tua.

Domine, non [al. ne] confundar, quia invocavi te: confundantur impii, taceant in inferno.

Muta fiant labia mendacii: quæ loquuntur contra justum vetera, in superbia et despectione.

Quam multa est bonitas tua quam abscondisti timentibus te, operatus es sperantibus in te, in conspectu filiorum hominum.

Abscondes eos in protectione vultus tui, a duritia viri: abscondes eos in umbra, a contradictione linguarum.

22. Benedictus Dominus, quoniam mirificavit misericordiam suam mihi in civitate munita

23. Ego autem dixi in excessu mentis meae: Projectus sum a facie oculorum tuorum.

Ideo exaudisti vocem orationis meae, dum clamarem ad te.

24. Diligite Dominum, omnes sancti ejus, quoniam veritatem requirit Dominus, et retribuet abundanter facientibus superbiam.

25. Viriliter agite, et confortetur cor vestrum, omnes qui speratis in Domino.

Benedictus Dominus: qui mirabilem fecit misericordiam suam mihi, in civitate munita.

Ego autem dixi in stupore meo: Projectus sum de conspectu oculorum tuorum.

Ergone audisti vocem deprecationis meae, cum clamarem ad te?

Diligite Dominum, omnes sancti [h. misericordes] ejus; fideles servat Dominus, et tribuit his, qui satis operantur superbiam.

Confortamini, et roboretur cor vestrum, omnes qui expectatis Dominum.

Argumentum. — « Apparent in hoc carmine motus animi perturbati conspectu periculorum, hominisque in summum vitæ et salutis discrimen adducti, et tamen fiducia certa invocantis open et auxilium Jovæ, atque hoc nitentis. » Hæc Rosenmullerus. Strophæ quinquæ: vers. 2-9, auxilii imploratio, fiducia firma, gratularum promissio; vers. 10-14, descriptio malorum quæ vati perferenda sint; vers. 15-19, repetitæ preces; vers. 20-23, grates averso periculo adjectæ; vers. 24-25, hortatio ad similes fiduciam piis omnibus directa. Psalmum autem hunc Davidem non in ipsâ periculis composuisse, sed postea orationem et voces, quas ad Jovam urgente periculo misisset, simul cum his verbis, quæ ad gratias de salute jam adepta pertinerent, conjunxisse, et carmen ex utrisque edidisse, plura ejus loca arguere videntur, veluti vers. 8 et 9, nec non 20 seqq. Titulo hebræo addunt Alexandrini *ἱεράσιος*, quod nomen acciperent ex vers. 23, ubi hebræum *bechaphci* vertunt *in rē ierastia mea*, hoc est, inquit Agellius, *in pavore atque trepidatione mea*, in desperatione rerum omnium, cum de summo periculo humano consilio evadere me posse desperarem; res autem narratur I Sam. xxi, 26. Igitur *pro castari*, quod habet Vulgatus, sensus patet. Alii tamen hunc Psalmum ad aliam occasionem referunt. Hodierni non pauci eum esse Jeremiam, colligere posse putant e vers. 12-14, coll. cum Jerem. xi, 19; xv, 10; xx, 7, 8, 11, e verbis *magor missabit*, quæ præter hunc locum non leguntur nisi apud Jerem. vi, 25; xx, 2, 10; xvi, 5; xlii, 29: sed absque idonea ratione, ut fuse demonstrat Hengstenberg.

1. Præcentori canendum, carmen Davidis.

2. In te, Jovæ, confidi:

ne pudore afficiar in perpetuum;
pro justitia tua libera me.

3. Inclina ad me aurem tuam, festinanter eripe me;

esto mihi rupes præsidii,
domus cacuminum ad me salvandum.

4. Nam petra mea et arx mea tu es,

et propter nomen tuum duces me et reges me;

5. Educes me e reti quod absconderunt mihi:

nam tu es refugium (alii, *præsidium*) meum.

6. In manum tuam commendo spiritum (vitam) meum:

redemisti (jam) me, Jovæ, Deus veritatis.

7. Odi observantes (colentes) vanitates mendacii;

ast ego in Jovæ confido.

8. Exsultabo et lætabor gratia tua,

quod respexeris miseriam meam,
cognoveris angustias animæ meæ;

9. Nec concluderis me in manu hostis mei,

statueris e contra in spatio amplo pedem meum.

10. Miserere mei, Jovæ, nam angustia mihi;

emarcuit in ægritudine oculus meus,
anima mea et venter (corpus omne) meus.

11. Consumpta est mœrorum vita mea,
et anni mei gemitu;
cornuit iniquitate mea robor meum,
et ossa mea contabuerunt.
12. Ob omnes adversarios meos ego sum contumelia, idque vicinis meis valde,
et terror notis meis;
qui vident me foris, auferunt a me.
13. Oblivioni traditus sum, instar mortui, *extinctus ex corde omnium*,
factus sum instar vasis quod periit (fractum est):
14. Nam audivi obtreccionem multorum;
formido undique, illis contra me una consultantibus;
ad capiendum animam meam machinantur.
15. Ego vero super te confidi, Jovæ;
dixi: « Deus meus es tu;
16. In manu tua sunt tempora (fata) mea:
eripe me e manu hostium meorum et e persecutoribus meis.
17. Illumina faciem tuam super servum tuum,
salva me gratia tua. »
18. Jovæ, ne pudore afficiar, nam invocavi te;
pudore afficiantur improbi, sileant in oreum!
19. Obmutescant labia mendacia,
quæ loquuntur contra justum proferve (propr. *fastum*),
cum superbia et contemptu.
20. Quam magna est benignitas tua,
quam abscondisti (asservasti) timentibus (colentibus) te,
quam parasti eis qui spem ponunt in te,
in conspectu hominum!
21. Latere facis eos in latibulo faciei tuæ (tuo) a conspirationibus virorum;
abscondis eos in tugurio a contentione (*ἔριδος*) linguarum.
22. Benedictus sit Jovæ,
nam insignem fecit misericordiam suam mihi,
protegens me tanquam in urbe munitionis (munita).
23. Ego quidem dixeram in trepidando me:
« Excisus sum a conspectu oculorum tuorum. »
Verum audisti vocem precum mearum,
quum vociferarer ad te.
24. Diligite Jovam, omnes erga eum pii:
fidelitatem servat Jovæ,
et retribuit abundanter facienti superbiam.
25. Fortes estote, et lætare (imperterritum) sit cor vestrum,
omnes qui Jovam (ejusque auxilium) expectatis.

NOTE.

Vers. 2. *In perpetuum*, i. e. noli committere, ut nunquam e malis quibus conflictor emergam. *Justitia* hic est illa *fides* optima, qua agere Deus solet cum iis, qui ipsi sese concrediderunt. — Vers. 2. *Festinantur*,

propr. *festina. Domus cacuminum*, arx in montis præalti fastigio exstructa. — Vers. 4. *Nomen*, famam potentie et misericordie. — Vers. 7. *Ts vanitates mendacii* dicitur de quavis re vana, præsertim de *destris*, *Deut. xxxii, 21*; *Jerem. ii, 5*; *x, 3, 15* etc.; hic vero significare *idola vana*, indicat locus *Jon. ii, 9*. — Vers. 8. *Cognoveris*, ut eas removeres: opponitur enim incuria vel neglectui. Alexandrinus legit *hosiaha*, vel *hosiaha*; sed, ut ait Agellius, *cognoveris* nescio quid dulcius habet. — Vers. 12. *Ob, i. e.* propter tot hostium virulentos insultus. Rosenmullerus vertit *præ*, hoc sensu: etiam a vicinis magis contemnum quam adversarii mei; vel: vicini plus in me coniecerunt opprobria, quam ipsi acerrimi hostes. *Contumelia...* *valde*, summe probrosus. *Terror*, ne propter me meamque consuetudinem in periculum ipsi veniant, vel quia fœdis criminibus me pollutum putant. — Vers. 14. *Formido*: conf. *Isai. xxxi, 9*. Sed cum *gaur* et *timuit*, et *commoratus est* significat, hoc præstitit Alexandrinus. — Vers. 17. *Illumina*, etc. i. e. sereno propitiisque vultu me respice. — Vers. 18. *Silencium*, i. e. ad silentium redacti ruant. In *conspetu hominum* jungendum cum *parasti*, scilicet ut omnibus innotescat piorum innocentia. — Vers. 23. *Excisus*: Alexandrinus sensum spectans vertit *projectus*. — Vers. 24. *Fidelitatem*, puta in promissis. Maurer non male, *fidus, fideles*, ut sit abstractum pro concreto. *Abundantur* cum *retribuit* jungendum, ut accentus docet. *Aliter*, sed minus concinne, Alexandrinus.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS XXX.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

In finem, Psalmus David pro Estasi.

In hoc titulo nihil est novi, nisi illa vox *exstasis*, quæ non habetur in hebræo, et fortasse non est addita a Septuaginta Interpretibus, sed ab aliquo alio interprete: nam in quibusdam solum exemplaribus illam se invenisse Theodoretus testatur. S. Hieronymus quoque cum non habet, neque in versione sua ex hebræo, neque in Commentario, ubi exponit versionem Septuaginta Interpretum. Quiaque illam particulam addidit, eam accepit ex versiculo 28 hujus Psalmi: *Ego autem dixi in excessu mentis meæ*. Significat autem *exstasis* mentis excessum, cum animus intendit in rem aliquam, ut quasi corpus proprium deseruisse videatur. Oritur autem iste excessus, vel ex divina aliqua revelatione, quæ rapit mentem in arcum aliquod intendum, vel ex vehementi passione timoris vel amoris. Hoc autem loco videtur intelligenda exstasis ex timore repentino et maximo, quo David correptus fuit, cum audivit Absalonem filium et omnem populum contra se conspirasse. Quæ historia habetur II Reg. xv. Videtur autem ad litteram Psalmus de Davide fugiente persecutionem Absalonem intelligendus, ut Theodoretus et Euthymius volunt. Sed potest etiam ad Ecclesiam inter persecutionem angustias gementem accommodari.

EXPLICATIO PSALMI.

1. IN TE, DOMINE, SPERAVI, NON CONFUNDAR IN ÆTERNUM, IN JUSTITIA TUA LIBERA ME.

David rex fugiens persequentem Absalonem, omni humano auxilio destitutus, ad Deum recurrit, ac dicit: « In te speravi, » et ideo confido, quod nunquam frustrandus mea spe sim, quia tu omnipotens et fidelissimus es. Igitur juxta hanc spem meam, « In te in tua justitia, » id est, ob justitiam qua impios punire soles, et innocentes liberare.

2. INCLINA AD ME AUREM TUAM, ACELERA, UT ERUAS ME.

Quia persecutio urgebat, et amici David II Reg. xvii, per nuntios ei significaverant, ut non quiesceret, sed fugere perseveraret, nisi opprimi vellet, ideo petit velociter exaudiri, et de imminenti periculo erui.

3. ESTO MIHI IN DEUM PROTECTOREM, ET IN DOMINUM REFUGIUM, UT SALVUM ME FACIAS.

Verba sunt clara, quia Septuaginta Interpretes

exposuerunt verba metaphorica, quæ sunt in codice hebraico; sic enim legitur ad verbum: *Esto mihi in petram fortissimam, et in domum munitissimam, ad salvandum me*. Vocatur autem hoc loco petra fortissima, vel saxea rupes in sublimi posita, vel domus sive arx fortissimis lapidibus constructa; et tunc verba sequentia erant explicatio precedentium, ut sensus sit: *Esto mihi, o Deus, instar petre durissimæ, id est, instar domus, sive arcis munitissimæ, in quam tuo confugere possim*. Dicuntur autem hæc omnia plane ad rem propositam aptissime. Nam David fugiebat per campestria deserti, ubi nulla erat arx, in quam confugere posset.

4. QUONIAM FORTITUDO TUA, ET REFUGIUM MEUM ES TU: ET PROPTER NOMEN MEUM DEDUCES ME, ET ENUTRIES ME.

Hic etiam exposuerunt Septuaginta metaphoræ vocum hebraicarum: sic enim legitur in hebræo, *quoniam petra mea, et munitio mea tu es, id est, sis tu mihi loco arcis lapideæ et munitæ, quoniam munitioem aliam habere non possum*.

Quod sequitur: « Et propter nomen tuum deduces me, et enutries me, » optime respondet historice. David enim ob repentinam fugam, neque quo iturus esset sciebat, neque unde alimenta conquireret: unde divina providentia factum est, ut ei Siba occurreret cum ducentis panibus, et centum alligatis uvæ passæ, et duobus utribus vini. Itaque ait: « Propter nomen tuum, » id est, in gloriam nominis tui deduces me ad locum tutum, et ad nutrimentum cibos providebis. Recentiores aliqui vertunt, *duces me, et deduces me*: quod mirum est, cum vocem hebraicam *לך נחיל*, non solum Septuaginta, sed etiam S. Hieronymus, tum hoc loco, tum in *Psal. xxiii*, significare velint *enutrire, vel sustentare*.

5. DUCES ME DE LAQUEO HOC, QUEM ABSCONDE- RUNT MIHI, QUONIAM TU ES PROTECTOR MEUS.

Non solum, inquit, deduces me ad locum tutum, et ibi enutries, sed etiam liberabis de insidiis, quas veluti laqueum absconditum tetenderunt mihi: vocat enim laqueum, occultam conjurationem factam cum Absalone in Hebron contra se, nihil tale metuentem, neque cogitantem. Ad illud, *quoniam tu es protector meus*, additur, *Domine*, in textu græco, sed supervacaneum esse affirmat S. Hieronymus in epist. ad *Samiam* et *Fretellam*.

6. IN MANUS TUAS COMMENDO SPIRITUM MEUM: REDEMISTI ME, DOMINE, DEUS VERITATIS.

Quamvis bona spe dixerit: « Duces me de laqueo hoc, » tamen quia de vita nondum securus erat, addit: « In manus tuas commendo, » vel, ut habetur in hebræo et græco textu, *commendabo spiritum meum, » id est, curæ tuæ commendabo vitam meam*. Quoniam tu sæpe alias « redemisti me de morte: » tu, inquam, Domine, qui es « Deus veritatis, » id est, Deus verissimus, vel Deus fidelissimus. Propter hunc locum suspicatur aliqui totum Psalmum intelligendum esse de Christo: ipse enim in cruce pendens dixit, *Luc. xxiii*: « Pater, in manus tuas commendo spiritum meum. » Sed etiamsi Psalmus non intelligatur ad litteram de Christo, tamen potuit Dominus hæc verba de hoc Psalmo accipere, cum spiritum suum Deo Patri commendare vellet: et quomodo etiam S. Nicolaus moriens hunc Psalmum usque ad verba, quæ nunc exponimus, pronuntiavit; et non frequentissime iisdem verbis utitur. Certe verba illa ejusdem versiculi, « redemisti me, Domine, Deus veritatis, » non recte tribuuntur Christo, cum sit ipse Redemptor, non redemptus. S. Augustinus Christo tribuit priora verba: « In manus tuas commendo spiritum meum; » posteriora tribuit populo christiano: « Redemisti me, Domine, Deus veritatis; » vult enim S. Augustinus in hoc Psalmo frequenter mutari personas, et nunc loqui Prophetam, nunc vero Christum, nunc autem populum. Quod quidem recte et pie dicitur, cum mystica explicatio queritur: sed

cum sensus litteræ investigatur, non videntur mutationes personarum intelligendæ, ubi non est distinctio, sive interpunctio, quæ notet finitam sententiam; hoc autem loco sine tali interpunctioe continuantur verba totius versiculi in omnibus codicibus hebræo, græco et latino.

7. ODISTI OBSERVANTES VANITATES SUPERVACUE. 8. EGO AUTEM IN DOMINO SPERAVI, EXULTABO ET LETABOR IN MISERICORDIA TUA.

Reddit aliam rationem, cur in manibus Dei commendaverit vitam suam, quia videlicet Deus odio habere solet eos, qui non sperant in suo adjutorio, sed in rebus vanis, quæ nullum auxilium adferre possunt. « Odisti, inquit, observantes vanitates, » id est, somnia, vel anguria, vel responsa dæmonum; quod fecit Saul, qui consuluit pythonissam. Tolest etiam nomine vanitatis intelligi industria, vel astutia humana, sive quodcumque consilium, et auxilium hominum, quod sine Deo, vel contra Deum nullas vires habet; ideo additur, « supervacue, » quia frustra nituntur homines in rebus vanis. « Ego autem, » inquit, non observavi, neque aspexi res vanas, ut in illis confiderem; sed « speravi in Domino, » et ideo « exultabo et letabor in tua misericordia, » quia nimirum sperantes in Domino misericordia divina non deserit. Ex hebræo legunt recentiores, *odisti observantes vanitates*; et verè vox hebræa *שנאת* significat *odisti*; sed Septuaginta et S. Hieronymus legerunt *sanetha*, quod significat *odisti*; proinde mutatio textus facta est post tempora S. Hieronymi. Sensus semper est verus, sed melius coherent cum sequentibus nostra lectio; non enim recte conjungitur, *odisti vanitates*, cum illo, *ego autem speravi*.

9. QUONIAM RESPEXISTI HUMILITATEM MEAM, SALVASTI DE NECESSITATIBUS ANIMAM MEAM.

10. NEC CONCLUSISTI ME IN MANIBUS INIMICI, STATUISTI IN LOCO SPATIOSO PEDES MEOS.

Allegat præterita beneficia, ut, gratum se ostendens, provocet Deum ad similia concedenda. Sensus est: « Exultabo, et letabor in tua misericordia, » quoniam pignus habeo misericordie, liberationem ex persecutione Saulis; tunc enim « respexisti humilitatem meam, » id est, abjectionem et afflictionem meam: hæc enim omnia significat vox hebræa *נני*. Salvasti etiam tunc animam meam, id est, de angustiis, in quibus necessario hærebam, neque inde me eximere poteram. In hebræo ad verbum est, *scripsisti angustias animæ meæ*, sed sensus est idem; voluerunt enim Septuaginta non verbum verbo reddere, sed utcumque sententiam explicare. Id ipsum reperitur, vel explicatur sequenti versiculo: « Nec conclusisti me in manibus inimici, » id est, non permisisti ut Saul, qui me querebat ad necem, voto suo potiretur; sed « statuisti in loco spatioso pedes meos, » id est, fecisti ut ex angustiis, in quibus hærebam, libe-

ratus, ambulare possem quocumque vellem, quasi in aperto et libero campo constitutus.

11. MISERERE MEI, DOMINE, QUONIAM TRIBULATOR: CONTURBATUS EST IN IRA OCVLUS MEVS, ANIMA MEA, ET VENTER MEVS.

Ex recordatione praeceptorum beneficiorum orat pro futuro, et narrat calamitates suas. «Miserere mei, Domine, quoniam tribulor,» id est, sicut alias cum tribularer, misertus es mei, ita et nunc miserere mei, quoniam iterum me tribulatio inuasit. Incipit deinde tribulationes praesentes enumerare. «Conturbatus est in ira oculus meus.» Illud, *in ira*, est ambiguum, nam potest intelligi de ira Dei; et de ira Davidis. Malim cum S. Augustino intelligere de ira Dei; constat enim ex lib. I et II *Reg.*, Davidem in persecutione Absalonis, et in omnibus aliis persecutionibus nunquam excauduisse, sed mitissimum et patientissimum semper fuisse. Itaque sensus erit, *in ira tua*, qua peccatum meum punis, *conturbatus est oculus meus*, id est, oculus corporalis praeter lacrymas caligavit, vel, oculus interior obtenebratus est; conturbata est etiam *anima mea*, dum timore magno encussa est, et denique conturbatus est *venter meus*, venter, inquam, interior animae meae, id est memoria, quae est receptaculum cogitationum. Ita brevis sanctus Propheta omnium trium animae partium meminit, dum per oculos, intellectum, per animam, voluntatem, per ventrem, memoriam intelligi voluit.

12. QUONIAM DECEGIT IN DOLORE VITA MEA, ET ANNI MEI IN GEMITIBUS.

Ad senium jam David pervenerat, et vere dicit *defecisse vitam suam in dolore*, id est, aetatem consumptam in continuo morere, et *annos in gemitibus*. Nam primis triginta annis bellum gessit cum progenie Saulis; postea multa bella gessit tum cum vicinis nationibus, tum cum proprio filio. Denique ipsa gubernandi sollicitudo, si quis non perfunctorie, sed cum timore Dei serio fangit velit officio, gemere facit sub onere.

13. INFIRMATA EST IN PAUPERATE VIRTUS MEA, ET OSSA MEA CONTURBATA SUNT.

Præter afflictiones lotus vitae præteritæ, accessit hæc ultima tribulatio, in qua propter inopiam debilitatus vires pristinas amisit. Idem enim significat, *virtus infirmata est*, et, *ossa mea conturbata sunt*; nam per ossa intelligitur robur, sicut etiam per virtutem. Hæc ad litteram verissima esse, historia lib. II *Reg.* cap. xv, xvi et xvii, aperte docet. Fugit enim David sine ullo comitatu, et perrexit ad loca deserta, nec solum pedibus, sed etiam nudis pedibus iter fecit, unde postea ab amicis comitatu adjunctus fuit. In hebraeo pro *paupertate*, legitur כְּעֵי, *iniquitate*,

et sic vertit S. Hieronymus, *infirmata est in iniquitate virtus mea*; sed Septuaginta non legerunt כְּעֵי haconi, ut legit S. Hieronymus, sed עַי, in qua voce sunt eadem litteræ, una dempta, sed puncta diversa, et illud *iniquitatem*, hoc *paupertatem* significat. Uterque sensus est verus; nam etiamsi debilitas ex inopia alimentorum nata erat, tamen inopia illa ex iniquitate persequendum, et iniquitas persequendum ex peccato Davidis, quod eo modo puniebatur a Deo, sine dubio procedebat.

14. SUPER OMNES INIMICOS MEOS FACTUS SUM OREPROBRIUM, ET VICINIS MEIS VALDE, ET TIMOR NOTIS MEIS.

Explicat aliam calamitatem suam ex notissima persecutione exortam, quod videlicet conperit despicere a vicinis populis, qui audierunt tam tempore ejus fugam: et noti ejus atque amici coram ipso timere, ne si illi adhererent, de vita pericillarentur apud Absalonem, si forte is victor evaderet. Quod attinet ad verba, illud, *super omnes inimicos meos*, in hebraeo est כָּכִל עָרַר; sed Septuaginta et S. Hieronymus legerunt per iota, עָרַר, quod potest exponi, *ab omnibus inimicis meis*; item, *apud omnes inimicos meos*: quæ ultima expositio placuit S. Hieronymo, qui vertit ex hebraeo, *apud omnes hostes meos*; et videtur etiam placuisse Septuaginta interpretibus, nam verterunt, εἰς πάντας τοὺς ἐχθρούς μου, quod significat, *ad omnes, sive apud omnes*; sed lectio latine editionis concordat cum secunda intelligentia vocis hebraice, quæ est valde propria; idem enim est, *præ omnibus, et super omnes*. Prima intelligentia placuit quibusdam recentioribus, qui exponunt, *ab omnibus*, id est propter omnes. Omnes intelligentie habent rectum sensum; itaque si legas, *super omnes inimicos meos*, sensus erit: *Ego factus sum opprobrium vicinis, et timor notis, magis quam unquam has miserias passi sint ulli inimici mei, quamvis impii et injusti*; et sic exponit S. Augustinus. Si legas, *apud omnes inimicos meos*, sensus erit: *Scientibus et ridentibus inimicis factus sum opprobrium vicinis meis, et timor notis meis*. Et hæc expositionem sequitur Theodoretus. Si legas, *ab omnibus inimicis meis*, sensus erit: *Multitudo et severitas inimicorum meorum effecit, ut essem opprobrium vicinis, et timor notis*. Ita conjunctio et, cum dicitur *et vicinis*, recte resultat est *Vulgatae editioni*; nam adest in hebraeo et graeco, et legitur ab antiquis Patribus.

15. QUI VIDERUNT ME, FORAS FUGERUNT A ME: VOBIS DATUS SUM, TANQUAM MORTUUS A CORDE.

Declarat id quod dixerat, *et timor notis meis*, quasi dicat: *Multi ex notis meis, qui viderunt me, fugientem et afflictum, foras fugerunt, id est, longe a me recesserunt, timentes vitæ suæ, si mihi jungerentur*. Atque ita *oblivioni datus sum a corde*, id est, cor eorum non recordatur mei, neque de

me cogitat, non secus ac si mortuus et sepultus essem; existimant enim de me jam actum esse. In hebraeo habetur interpunctio post particulam *foras*, hoc modo, *qui viderunt me foras*, fugerunt a me; et ideo quidam legi volunt, *foris, non foras* (vox enim hebraea utramque significat), et sensum esse volent, *qui viderunt me foris*, id est, extra palatium nudis pedibus, capite discooperito, sine ullo insigni regio, fugerunt a me. Sed quanquam hæc etiam intelligentia recta sit, tamen non cogitur admittere interpunctionem codicis hebraici, quæ addita est a Rabbiniis, cum in graeco nulla sit interpunctio, et Patres constanter legant *foras, non foris*.

16. FACTUS SUM TANQUAM VAS TERBITUM, QUONIAM AUDIVI VITUPERATIONEM MULTORUM COMMORANTUM IN CIRCUITU.

Nec solum, inquit, amici et noti oblitii sunt mei, et me dereliquerunt; sed etiam apud vicinos, qui in circuitu habitant, contempti habitus sum quasi *vas terditum*, id est contractum, ad omnia inutile, quod vel inde patet, quia ego ipse vituperantes me audivi. Videtur autem hoc loco Propheta mentionem facere vituperationis Semei, qui in faciem illi maledicere, et in eum lapides jacere ausus est; nimirum existimavit Semei Davidem a regno ejectum nullius potentie deinceps futurum, sed tanquam vas inutile in cloacam projiciendum. Maledictio hæc describitur lib. II *Reg.* cap. xvi. Et quamvis in loco illo II *Reg.* solius Semei maledictis mentio fiat, tamen credibile est plures alios eodem tempore male locutos fuisse de Davide, ut verum sit, quod hic dicitur de *vituperatione* multorum. In hebraeo, pro *commorantium*, est כְּבוֹר מִגֹּפֹר, quam vocem S. Hieronymus vertit, *congregationem*, alii vertunt, *pavorem*; sed potest commode etiam verti, *commorationem*, *incohere*, *pevernarum*, etc.; itaque sensus erit: *Audivi vituperationem multorum, commorationem in circuitu*, id est, qui habent commorationem in circuitu; sed Septuaginta sententiam clarius vertere voluerunt, ideo posuerunt, *multorum commorantium in circuitu*.

17. IN EO DUM CONVENIRENT SIMUL ADVERSUM ME, ACCIPERE ANIMAM MEAM CONSILIATI SUNT.

Narrat historia II *Reg.* cap. xvii, post maledictionem Semei, consilium initum coram Absalone, de Davide occidendo, atque hoc est, quod in hoc versiculo commemoratur quasi dicat Propheta: *Dum in presentia maledicor, et vituperantes me audio, in absentia mea consilium de me necando in Jerusalem initur*.

18. EGO AUTEM IN TE SPERAVI, DOMINE, DIXI: DEVS MEVS ES TU, IN MANIBUS TUIS SORTES MEÆ.

Ostendit vir sanctus, inter tot angustias se non despondidisse animum, propterea quod spem suam

non posuisset in auxilio fallaci hominum, sed in Deo omnipotenti, cui nemo resistere potest. «Ego autem in te speravi, Domine; quare? quia «dixi» in corde meo: «Deus meus es tu,» magnum habeo protectorem, sine cuius nitui nemo mihi vitam eripere potest. Nam «in manibus tuis sortes meæ,» id est, sortes vite, vel «sortis meæ non pendente a sorte, sed a manu tua, id est, a potentia et voluntate tua. In hebraeo habetur, יְדֵי עֲתָי, *in manibus tuis tempora meæ*; et fortasse quod nunc legimus in graeco, κίβητα, quod significat *sortes*, legendum esset, κίβητα, quod significat *tempora*. Nam non desunt antiquæ versiones ex graeco, quæ habeant *tempora meæ*. Sic certe legitur in officio missæ non semel, et in Psalterio ecclesiæ S. Petri Rome. Sensus autem est idem; nam *in manibus tuis tempora meæ*, nihil est aliud, nisi a tua voluntate pendente tempora vite et mortis meæ; non vivam, nisi quamdiu; tu volueris, neque moriar, nisi quando tu volueris.

19. ERIFE ME DE MANU INIMICORUM MEORUM, ET A PERSEQUENTIBUS ME.

In hoc versiculo nulla est difficultas, et concordant omnes editiones.

20. ILLUSTRATA FACIEM TUAM SUPER SERVUM TUUM, SALVUM ME FAC IN MISERICORDIA TUA; DOMINE, NON CONFUNDAR, QUONIAM INVOCAVI TE.

Eandem petitionem inculcat, sed additis argumentis ad Deum flentidum appositis. «Illustrata faciem tuam super servum tuum,» id est, ostende idem significat. Sicut enim propter peccata Deus nobis irascitur, et avertere dicitur faciem, sive nubem opponere, et nos non respicere: ita e contrario quando reconciliatur, dicitur convertere faciem, nosque respicere, et illuminare vultum suum super nos, ut nos luminosis efficiat. Petit igitur primum reconciliationem cum Deo, si forte adversus sit; et addit pro argumento, se servum ejus esse promptum ad ejus obsequium et obedientiam. Addit deinde: «Salvum me fac;» hoc enim sequitur post reconciliationem, sit, et salvum faciat, et liberet eum, qui reconciliatus sit, et salvum faciat argumentum, dicens: «In tua misericordia,» id est, non ob merita mea, sed ob misericordiam tuam. Addit postremo tertium argumentum: «Non confundar, quoniam invocavi te.» Pertinet enim ad bonum et fidelium dominum, qui promisit auxilium corpe ventibus in se, ut non conundat eum, qui tanta fiducia ipsum invocare non cessat.

21. ERUBESCAUNT IMPII, ET DEBUCANTUR IN INFERNUM, MUTA FIANT LABIA DOLOSA.

Propheta imprecatio est, et continuo adimpleta. Nam Achitophel, qui erat precipuus consiliarius Absalonis, et consilium dederat perniciosissimum adversum David, dissipante Deo consi-

lium ejus, confusus est, et non ferens confusionem suam, laqueo se suspendit, et sic ad infernum deductus est impius, et *muta facta sunt labia dolosa*. Habetur historia lib. II Reg. cap. xvii. Vocatur autem Achitophel *impius*, quia filium ad necem patris concitabat; et labia ejus recte dicuntur dolosa, quia simulaverat longo tempore se amicum et fidelem Davidi, et postea oblata occasione perfidiam suam prodidit. In hebræo, pro *deducantur*, habetur *ידדעמ*, quod S. Hieronymus veritatem *taceant*; sed Septuaginta non videntur legisse *ידדעמ*, sed *ידדעח*, quod significat *expellantur*, a verbo *ידדעח* *nadach*.

22. QUÆ LOQUUNTUR ADVERSUS JUSTUM INIQUITATEM, IN SUPERBIA, ET IN ABUSIONE.

Hæc verba conjunguntur in hebræo cum superioribus in eodem versiculo; in nostra editione constituunt novum versum, sed quoad sensum pendet a superioribus: declarat enim labia illa dolosa Achitophelis juste obmutescere debuisse, quia *loquebantur contra justum*, id est, contra Davidem, qui nullam injuriam fecerat, neque ipsi Achitopheli, neque Absalom; et loquebantur *iniquitatem*, id est, consilium iniquitate plenum, et hoc in *superbia et abusione*, id est, cum maxima arrogantia et contempitu. Pro *abusione*, tam in hebræo *בזות* *vobuz*, quam in græco *βουβησιον*, est vox significans *contemptum*; et sic legitur S. Augustinus et Psalterium S. Petri. Proinde *abusio* in latina editione non est accipienda pro simplici abusione, sed pro ea que nascitur ex contemptu, sive pro ipso contemptu: dicitur enim Achitophel, hoc loco, locutus esse in *superbia et abusione*, quia superbe contempserat Davidem, et sic abutebatur ejus nomine.

23. QUAM MAGNA MULTITUDO DULCEDINIS TUÆ, DOMINE, QUAM ABSCONDISTI TIMENTIBUS TE!

24. PERFECISTI EIS, QUI SPERANT IN TE, IN CONSPPECTU FILIORUM HOMINUM.

Jam sanctus Propheta exauditum se sentiens, ac divina consolatione percepta, exclamat præ admiratione: « Quam magna multitudo, » etc. In hebræo solum habetur *כבד רב עובדך*, *quam multa bonitas*, sive *dulcedo*; sed Septuaginta explicare voluerunt admirationem Prophetæ, ideo dixerunt, *quam magna multitudo dulcedinis*, etc. Sed quia videtur quædam contradictio in his verbis, cum primo dicat, *quam abscondisti*, et deinde *quam perfecisti in conspectu filiorum hominum*, ideo S. Augustinus conjungit illud, *in conspectu filiorum hominum*, non cum verbo *perfecisti*, sed cum verbo, *qui sperant*, et sensus sit: Deus abscondit multam dulcedinem timentibus se, quam eis daturus est in alia vita, nunc interim sinens eos angustis premi; eam vero dulcedinem *perfecit sperantibus se in conspectu filiorum hominum*, id est, iis qui libere ostendunt hominibus se esse Dei servos, et sperare in Deo, et non timent confiteri id quod

sunt. Theodoretus et Euthymius volunt conjungi illud, *in conspectu filiorum hominum*, cum verbo *perfecisti*, et hunc sensum tradunt: Deus tempore tribulationis abscondit a timentibus se magnam dulcedinem, id est, mercedem, et præmia, ut eos exerceat: sed paulo post eandem mercedem et eadem præmia palam ostendit in conspectu filiorum hominum, ut servos suos bene sperare jubeat. Sic ad tempus Davidi abscondit dulcedinem, cum videlicet is fugeret filii persecutionem; sed paulo post perfecit illi suam bonitatem, cum eum reduxit in regnum cum maxima gloria. Idipsum accidit omnibus justis, quibus nunc absconduntur præmia, sed in die judicii palam apparebunt. Potest adferri etiam alius sensus: « Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti timentibus te, » id est, vere multiplex est consolatio tua, Domine, quam infundis intus in abscondito cordis timentium te, id est, eorum qui te colunt et diligunt, et filiali timore venerantur. Hoc est enim « manna absconditum, quod nemo scit, nisi qui accipit, » ut in cap. II *Apocalypsis*. legimus. Hoc experiebatur qui dicebat *Psalm. xcii*: « Secundum multitudinem dolorum meorum consolationes tuæ iustificaverunt animam meam; » et ille, II *Corinth. vii*: « Repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra. » Et si tempore tribulationis tanta est multitudo dulcedinis in corde militantis, quanta erit tempore gloriæ in corde triumphantis? « Perfecisti eis qui sperant in te, in conspectu filiorum hominum, » id est, cum dulcedinem perfecisti, perfectam, cumulatam, copiosissimam infudisti in corde sperantium in te, qui videlicet renuunt consolari nisi in te; hoc autem totum fecisti « in conspectu filiorum hominum, » id est, ex adverso, sive ex opposito filiorum hominum, id est, quanto illi magis multiplicat dolores exterioris, tanto tu magis multiplicas consolationes interioris. Nam vox hebræa *נעשה*, et græca *εποίησεν* proprie significat *ex regione*, sive *ex opposito*, ut etiam notavimus in *Psalm. xxiii*; et proinde, ut verbum hebraicum concordet cum latino et græco, illud, *in conspectu*, non tam referendum est ad visionem, quam ad oppositionem: illa enim dicuntur esse inter se in conspectu, que e diametro opposita se respiciunt. Sed et illud præterea verum est, hanc dulcedinem: infundi in co. libus timentium te, *in conspectu filiorum hominum*, id est, videntibus et stupentibus illis hujus sæculi, qui filios Dei suis persecutionibus vexant: nam quamvis filii hominum, id est, carnales homines, non norint illam dulcedinem, imo ne suspicari quidem possint, qualis sit, cum palatum animæ nimis infectum habeant; tamen vident effectum ejus, dum intuentur, et obstupescunt patientiam, mansuetudinem, hilaritatem et pacem Sanctorum. Sic igitur miro modo datur Sanctis abscondita quædam dulcedo in conspectu filiorum hominum,

dum ea dulcedo in se latet, et in effectibus patet.

25. ABSCONDENS EOS IN ABSCONDITO FACIÆ TUÆ, A CONFURATIONE HOMINUM.

26. PROTEGES EOS IN TABERNACULO TUO, A CONTRADICTIONE LINGUARUM.

Declarat modum quo sancti viri dulcedinem Dei in tribulatione percipiunt: id enim fit, cum Sancti per amorem et contemplationem rapiuntur in Deum, et in ipso Deo inveniunt domum refugii, juxta id quod in hoc eodem Psalmo dicitur: « Esto mihi in Deum protectorem, et in domum refugii; » qui enim in Deo delitescere norunt, nihili faciunt omnes tribulationes, ac si ad eos minime pertinerent. « Abscondes, inquit, eos, » videlicet timentes te, « in abscondito faciæ tuæ, » id est, in loco abdito, quod est in faciæ tuæ: nam qui raptus est ad contemplandam faciæ Dei, et qui se a Deo videri attentissime cogitat, quique observat nutus Dei, et qui pulchritudinem ejus considerans, accenditur in ejus amorem, jam habitat in latibulo tutissimo a conturbatione hominum, id est, ab omni malo, quo homines conturbari solent. « Proteges eos, » id est, eosdem timentes te, « in tabernaculo tuo, » id est, in te ipso, in quo et tu habitas. Deus enim non habet aliam domum, sive aliud tabernaculum in quo capi possit, nisi seipsum; et qui per amorem et contemplationem in Deo habitat, altissimum posuerunt refugium suum, et non accedit ad eos malum, nec flagellum appropinquabit tabernaculo eorum, ut dicitur in Psalmo nonagesimo. Proteguntur autem in hoc tabernaculo ab omni malo, non solum factorum, de quo dictum est in superiori versiculo, sed etiam verborum, quod hic dicitur, « a contradictione linguarum, » quia nihil curant sermones hominum, qui Deum testem habent. Quod si faciæ Domini tam insigne latibulum sive tabernaculum est hominibus timentibus Deum, dum per speculum et in arigmate cernitur, quid erit, quando videbitur sicuti est? tunc vere habitatio nostra erit in Jerusalem, que est visio pacis, de qua dicitur *Psalm. cxxvii*: « Qui possuit fines tuos pacem. »

27. BENEDICTUS DOMINUS, QUONIAM MIRIFICAVIT MISERICORDIAM SUAM MIHI IN CIVITATE MUNITA.

Que dixerat generatim de consolatione divina, quam viri justi in tribulatione percipiunt, applicat ad se, qui unus est ex illis; et inde gratias agit Deo. « Benedictus, inquit, sit Dominus, quoniam mirificavit, » id est, mirabilem « misericordiam, » erga me ostendit, « in civitate munita, » id est, abscondens me in abscondito faciæ suæ, quod est veluti civitas munitissima, ut jam mihi nihil nocere possit. S. Augustinus legit, *in civitate circumstante*, in quo nescio quos latinos codices sit secutus. Nam vox hebræa *מִצֻר* *mator munitionem* significat, vox græca *περικελευστος* *ambitum* designat; atque inde S. Augustinus *circumstantiam* accepit:

sed Theodoretus et Euthymius græci auctores intelligunt per *ambitum*, mœnia, sive aggeres, quibus civitates muniuntur, ut sensus sit: *in civitate ambitu*, id est, in civitate mœniis, vel aggeribus munita. Et S. Hieronymus non solum in versione ex hebræo, sed etiam in Commentario, ubi exponit versionem Septuaginta, legit, *in civitate munita*.

28. EGO AUTEM DIXI IN EXCESSU MENTIS MEÆ: PROJECTUS SUM A FACIÆ OCELLORUM TUORUM.

Accusat ipse se diffidentie, quem passus fuerat initio persecutionis. « Ego autem dixi in excessu mentis meæ, » id est, eo tempore, quo præ nimio terrore quasi mentis inops factus eram, dixi apud me: « Projectus sum a faciæ ocellorum tuorum, » id est, non placet tibi, ut amplius regnum, vel ut diutius vivam, ideo abieisti me a nobis aspectu tuo et favore, atque auxilio tuo solito me destitisti. Exstat dubitatio hujus vestigium in lib. II Reg. cap. xv: « Si invenero grabatim, inquit, in conspectu ejus, reducet me; si dixerit mihi: Non places, præsto sum, faciæ mihi quod bonum est coram se. » Pro voce, *in excessu mentis*, in hebræo est *עֲצֵבָה*, quod ad verbum significat, *in festinando me*, id est, dum festinarem, sive in obstupescendo et pavendo me, id est, dum obstupescerem et pavorem: nam verbum *עֲצֵבָה* significat *festinare*, et *obstupescere*, ac *pavere*, et omnia sunt vera; nam David illud dixit, cum festinaret egredi ex Jerusalem, et pavore ac stupore correptus esset. Hunc stuporem Septuaginta verterunt, *extasim*, atque Latini *excessum mentis*.

29. IDEO EXAUDISTI VOCEM ORATIONIS MEÆ, DUM CLAMAREM AD TE.

Sententia perspicua est: ideo, inquit, ne diffiderei de bonitate tua, cum me in tanta consternatione videres, continuo « exaudisti vocem orationis meæ, dum clamarem ad te. » Illud, *ideo*, posset etiam verti *vere*, sive *certe*: est enim adverbium multa significans.

30. DILIGITE DOMINUM, OMNES SANCTI EJUS, QUONIAM VERITATEM REQUIRET DOMINUS, ET RE TRIBUET ABUNDANTER FACIENTIBUS SUPERBIAM.

31. VIRILITER AGITE, ET CONFORTETUR COR VESTRUM, OMNES QUI SPERATIS IN DOMINO.

Hortatur in fine Psalmi homines pios, qui similia patiuntur, ut non cessent diligere Dominum, atque in eo sperare, quoniam etiam ad tempus impii videantur impune grassari, (tamen brevi penas acerbissimas dabunt. illud, *veritatem requirit Dominus*, S. Hieronymus veritatem, *fideles servat Dominus*. Vox hebræa utrumque significat, *veritatem*, et etiam *fideles*, et sensus in idem recidit. Illud, *abundanter*, in hebræo et latino ambiguum est, utrum conjungi debeat cum verbo *retribuet*, an cum verbo *facientibus*; sed ex græco apparet conjungendum esse cum verbo *facientibus*; et eodem

modo S. Hieronymus vertit ex hebræo: *Retribuet, inquit, his qui satis operantur superbiam*; et S. Au-

gustinus, *retribuet his qui multum superbiant*: eodem modo Theodoretus, et alii veteres.

PSALMUS XXXII

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — 1. *Ipsi David intellectus.*

1. Beati, quorum remissa sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata.

2. Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum, nec est in spiritu ejus dolus.

3. Quoniam tacui, inveteraverunt ossa mea, dum clamarem tota die.

4. Quoniam die ac nocte gravata est super me manus tua: conversus sum in arumna mea, dum configitur spina.

5. Delictum meum cognitum tibi feci: et injustitiam meam non abscondi.

Dixi: Confitebor adversum me injustitiam meam Domino: et tu remisisti impietatem peccati mei.

6. Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno.

Verumtamen in diluvio aquarum multarum, ad eum non approximabunt.

7. Tu es refugium meum a tribulatione, quæ circumdedit me: exultatio mea, erue me a circumdantibus me.

8. Intellectum tibi dabo, et instruam te in via hac, quæ gradieris: firmabo super te oculos meos.

9. Nolite fieri sicut equus et mulus, quibus non est intellectus.

In campo et freno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te.

10. Multa flagella peccatoris; sperantem autem in Domino misericordia circumdabit.

11. Lætamini in Domino et exultate, justi, et gloriamini, omnes recti corde.

Argumentum. — Docet vates beatos illos esse, qui peccatorum veniam obtinuerunt, quod probat ex conscientie terroribus, quibus, dum in peccato esset, urgeretur, affirmans se a peccatorum penis sincera confessio esse liberationem et veniam assecutum. Inde consilium tribuit, ut qui a malis liber et immunis esse cupiat, speret ac libenter divinis monitis obsequatur: improbis enim mala, bona bonis Jovam dispensare. Scriptum esse hoc carmen post veniam impetratam propter adulterium cum Bethsaba et eadem Urie (II Sam. xii), interpretum *Jurini* *crimen* est opinio. Leve est quod quidam opponunt, ex ea narratione Davidem delictum suum non profesum, sed: a Nathane ob illud accusatum esse: nam *coram Deo delicta sua confiteri* (vers. 5), quid est aliud quam confiteri *coram seipso, agnoscere delicta*? Davidem vero, proutquam a Nathane reprehenderetur, culpam animo poenitentia commoto agnovisse, documento est II Sam. xii. 13. Ceterum strophe quatuor: vers. 1-2, beati qui peccatorum veniam obtinuerunt; vers. 3-5, vates angustis in peccato constituti; vers. 6-8, ejusdem felicitas liberati a peccato; vers. 9-11, sincero ac fidenti animo Deum adiant pii.

V. s. ii. — *David eruditio.*

Beatus, cui dimissa est iniquitas, absconditum est peccatum.

Beatus homo, cui non imputabit [al. *imputavit*] Dominus iniquitatem: nec est in spiritu ejus dolus.

Quia tacui, attrita sunt ossa mea, in rugita meo tota die.

Die enim et nocte gravatur super me manus tua: versatus sum in miseria mea, cum exardesceret messis. *JUGITER.*

Peccatum meum notum facio tibi: et iniquitatem meam non abscondi.

Dixi: Confitebor scelera mea Domino, et tu dimisisti [h. *abstulisti*] iniquitatem peccati mei. *SEMPER.*

Pro hac orat omnis sanctus [h. *misericors*] ad te: ad tempus inveniens;

Ut cum inundaverint aquæ multæ, ad illum non accedant.

Tu [al. *add. es*] protectio mea, ab hoste custodies me, laus mea salvans: circumdabis me. *SEMPER.*

Erudiam te, et illuminabo tibi viam per quam ambules: cogitabo de te oculo meo.

Nolite fieri sicut equus et mulus quibus, [al. *in quibus*] non est intelligentia.

In campo et freno maxillas ejus constringis, ut non appropinquet ad te.

Multi dolores impii: confidentem autem in Domino misericordia circumdabit.

Lætamini in Domino, et exultate, justi: et laudate, omnes recti corde.

Davidis carmen, doctrina.

Beatus cujus ablatum est delictum, tectum penatum!

2. Beatus homo, cui non imputat Jova culpam, et in cujus animo non est dolus!

3. Dum silerem, marcescebant ossa mea, (ex) suspiria meo per totum diem.

4. Nam diu nocteque incumbibat mihi manus tua, et mutabatur (corrumpebatur) succus meus (vitalis) *tanquam* in siccitatibus æstatis.

5. *Tuum* peccatum meum notum tibi feci, et culpam meam non tibi (celavi); dixi: « Confitebor Jovæ delicta mea; » et tu condonasti (propr. *abstulisti*) iniquitatem peccati mei.

6. Propterea te suppliciter orabit omnis pius tempore inveniendi (te, vel *tuum gratiam*); inundatio aquarum magnarum (absolute positum) ad eum non pertingent (aquæ).

7. Tu es latibulum mihi, ab angustia liberas me; cantionibus (seu *jubilis*) liberationis circumdas me.

8. « Edoceam te et instruam te in *qua* via ambules; consulam tibi in te *directo* oculo meo. »

9. Ne ergo sitis instar equi, instar muli, cui non est intellectus; cum freno et capistro (iis instructus) est ornatus ejus ad constringendum eum:

alioquin non est illi appropinquare (pro substantivo) ad te.

10. Multi dolores impio; sed qui fiduciam collocat in Jovam, eum gratia ille circumdat.

11. Lætamini de Jova (patrono) et exultate, justi; et jubilate, omnes recti corde.

NOTE.

Vers. 1. *Doctrina*: vid. quæ observavimus ad Ps. xiv, 1. — Vers. 2. *Dolus*: ille est qui serio et sincere coram Jova sua exponit delicta; vel, qui non simulat se innocentem, quum sit malorum sibi conscius. — Vers. 3. *Silerem*, peccatum meum non confitebor. — Vers. 4. *Manus Jovæ* plagas ejusdem denotat. Creher, *non sue tibi tourné en la sécheresse de l'été*. Grævus interpres accepit γ pro servili in *leshadi, a shod*; legit autem *becharboni a cherch, gladius, et gots pro gais*. — Vers. 5. *Confitebor*, etc. propr. *profitear de delictis*. Pro *halci* Alexandrinus legit *halai, adversus me*. — Vers. 6. Post *inveniendi* additur in hebr. *vay*, quam vocem Ewaldus eum perisque verit *tantummodo*, scil. dum adhuc inveniendum te præbet, juxta illud *Isai* *iv, 6*; Rosenmullerus, *conlatam*, hinc *teneritudinem, teneram clementiam*; Maurer jungit eum seqq., hoc modo: *tantum... ad eum*, ac eum unum. — Vers. 7. *Pro thilserei* Alexandrinus legit *thelsoureni, a tsour, pressit*. In altero memore legit, *ravni phalleni misobeleni*. — Vers. 8. Est vox Dei Davidem alloquentis; ita Ewaldus et Hengstenberg. Minus placet aliorum sententia, esse vocem Davidis, ad vers. 6 redemptis, et peccatori, qui in pari secum hæreat impenitentia periculo, sana consilia tribuentis. *In te*, etc. conf. Gen. xiv, 21; Jerem. xiv, 6. Vocis *iatzah* (a rad. *iaatz*) radicem fecerunt *atsah* Alexandrini. — Vers. 9. *Ornatus*: Alexandrinum et S. Hieronymum sequitur Ewaldus. — Vers. 10-11: conf. de Maistre, *Soirées de Saint-Petersbourg*, tom. I, p. 238 (edit. 1821).

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS XXXI.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

Ipsi David, Intellectus.

Hic titulus indicat Davidi post commissum peccatum, per Dei gratiam apertos fuisse oculos mentis, ut intelligeret quam graviter deliquisset, quos ante carnali delectatione occaecatus, intelligere non poterat. Indicat etiam idem titulus Psalmum esse obscurum, atque ad eum penetrandum dono intelligentie opus esse. Jure hic idem Psalmus a S. Gregorio et aliis inter septem penitentiales numeratur, cum totus consumatur in peccato proprio delendo, et in cohortandis hominibus ad penitentiam.

EXPLICATIO PSALMI.

1. BEATI, QUORUM REMISSE SUNT INIQUITATES, ET QUORUM TECTA SUNT PECCATA.

2. BEATUS VIR, CUI NON IMPUTAVIT DOMINUS PECCATUM, NEC EST IN SPIRITU EJUS DOLUS.

Nemo melius novit quam dulcis sit sanitas, quam is, qui amissam deficit. Propheta David tunc primum vere agnovit quam dulcis sit carere peccatis, quando amaritudinem peccati gustavit. Hæc est causa cur Psalmum penitentis ordiatur a laude indulgentie et innocentie: hæc enim sanam reddunt animam, et opponantur ægrotationi, que contrahitur ex peccatis. Incipit ab indulgentia, tum ut a minoribus ad majora progrediatur, tum quia illa erat recentissima ejus sanitas. « Beati quorum remissa sunt iniquitates, » Exclamatio est, et prædicatio boni, quod est in indulgentia, quasi dicit: O quam sunt illi felices, qui posteaquam peccaverunt, non despiciantur a Deo, sed per gratiam ejus excolati, convertuntur ad penitentiam, et perveniunt ad indulgentiam! « Et quorum tecta sunt peccata; » idem repelitur aliis verbis; nam peccata, cum remittuntur, absconduntur et teguntur, ut nusquam appareant; sed de hac voce paulo post plura dicemus. « Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum. » Transit ab indulgentia, que est multorum, ad innocentiam, que est paucissimorum, ac dicit: O vere beatus ac felix, quicumque ille est, qui nihil fecit, quod in peccatum reputari poterit, qui proinde Dominus, cujus rectissimum iudicium est, nihil omnino ad peccatum imputavit. Nec solum factum non peccavit, sed « nec dolus invenit est in spiritu ejus, » id est, neque verbo, neque cogitatione peccavit: spiritus enim ad utrumque spiritum referri potest: ad illum, quo sapimus, et dicitur cor, aut mens, et ad illum quo loquimur, et dicitur spiritus oris, sive laborum. De priore dicit Apostolus I Cor. II: « Quis enim scit que sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est? » De posteriore, I Cor. XIV: « Orabo spiritu, orabo et mente, psallam spiritu, psallam et mente. » Porro innocentiam hoc loco intelligimus,

non naturalem, vel operibus propriis sine dono Deiacquisitam, que nulla est; sed eam, quam Deus paucis quibusdam singularis gratie sue dono impertivit, quibus ita remisit peccatum aliena voluntate contractum, id est originale, ut non permisit eos peccatum morliferum propria voluntate committere; quod est genus excellentis remissionis. Proinde omnis innocentia annexam habet remissionem aliquam peccati, et de omnibus, Christo excepto, dici potest: « Omnes peccaverunt, et egent gratia Dei. » Itaque Apostolus ad Rom. IV, hunc Psalmi locum adducit ad probandum, neminem justificari ex operibus præcedentibus gratiam; et ait: « Et qui non operatur, credenti autem in eum, qui justificat impium, reputatur fides ejus ad justitiam secundum propositum gratie Dei: sicut et David dicit beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert justitiam sine operibus: beati quorum remissa sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata: beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum. » Quibus verbis Apostolus Prophetam exponit, ac dicit Davidem non vocare beatos eos, qui propriis operibus justitiam adepti sunt; sed eos, quibus Deus per gratiam peccata remisit, justitiamque donavit. Porro videtur mihi Propheta singulares quosdam homines respexisse, cum ait: « Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum, » etc., videlicet S. Job, qui de se ait cap. XXVII: « Non recedam ab innocentia mea: justificationem meam, quam cepi tenere, non deseram: neque enim reprehendi me cor meum in omni vita mea. » Item Abelem, Henoch, Noe, Abraham, Isaac, Jacob, quorum nulla peccata in Scripturis leguntur. Fortasse etiam in spiritu prævidebat Jeremiam, et Joannem Baptistam in utero sanctificatos, et ipsam « ipsam Virginem excellentiori privilegio, a peccato originali et ab omni actuali preservatam. Quod attinet ad verba, in hebræo habetur in singulari, אֲשֵׁר יָשָׁב, beatus, cui remissa est iniquitas, et cujus tectum est peccatum; sed mutatis punctis potest legi: Beati, quorum remissa sunt iniquitates; quam leo-

tionem esse verissimam, satis magno argumento nobis est editio Septuaginta ab Apostolo confirmata. Rursus in codice græco habetur, ἐν σπύριτι ἀβρόν, in ore ejus, pro eo quod est in hebræo et in latino, in spiritu ejus: sed S. Hieronymus in epistola ad Suaniam et Fretellam testatur illud, in ore ejus, esse ex translatione Symmachi; Septuaginta vero, et omnes alios Interpretes verisime, in spiritu ejus, ut in hebræo. Hæretici hujus temporis tria falsa dogmata ex his versiculis statuere conantur: ac fortasse Spiritus Sanctus ideo titulum fecit huic Psalmi, Intellectus, quia prævidebatur multis perperam intelligendum. Dicunt igitur illi, justificationem in sola peccatorum remissione, non in justitie infusione consistere. David enim absolute dicit, beatos, id est justos, quibus sunt remissa peccata. Addunt præterea hanc ipsam remissionem peccatorum, non esse remissionem peccatorum veram, sed imputativam, qua videlicet Deus non tollat peccata, sed legat, et non imputet. Denique colligunt ex hoc loco, nullam esse necessariam satisfactionem post remissionem culpæ: quia si penam, quamvis temporalem, exigeret Deus ab homine justificato, non vere diceret se non imputare peccatum: quomodo enim non imputat, si punit? Sed Propheta sanctus, qui in titulo posuit, Intellectus David, intelligebat omnino remissionem peccati non fieri a Deo sine infusione justitie, ac per hoc intelligebat per justificationis gratiam homines fieri ex impiis, non solum non impios, sed etiam vere justos: sicut enim sol corporalis non expellit tenebras, nisi lucem infundat, sic etiam sol justitie, et Pater hominum non remittit peccata nisi per gratiam, sive justitiam, quam infundit. Quare S. Paulus, ad Rom. IV, citans hunc locum Psalmi: « Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum, » ita loquitur: « Sicut et David dicit beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert justitiam sine operibus; » quibus verbis Apostolus indicavit, in remissione, seu non imputatione peccati, vere includi justitiam. Sed tam prior, quam posterior error adhuc apertius refellitur, declaratione vocum tegi, et non imputari. Dicuntur enim peccata tegi hoc loco, non quod sint, et non videantur, sed quod ab oculis sint, et eorum loco justitia successerit: et ideo vere tecta sint, et abscondita etiam oculis Dei, qui nihil tegi, vel abscondi potest eorum que usquam exstant. Quocirca idem Propheta variis metaphoris utitur ad remissionem peccatorum significandam, ut quod uni deest per alteram suppleatur; sed illa præter cæteras insignis est in Psalm. I: « Asperges me, Domine, hyssopo, et mundabor; lavabis me, et super nivem dealbabor. » Quo loco dicitur peccatorum remissio non solum tegere maculam, sed vere abluere, et non solum vere abluere, sed addere nitorem; nec solum tollere nigredinem, sed addere albedinem tam veram, ut nivis candorem superare dicatur. Quid est autem tollere maculam, et addere nitorem, nisi tollere peccatum, et infundere gra-

tiam? quid auferre nigredinem, et ponere candorem, nisi auferre injustitiam, et donare justitiam? Quod idem legimus in cap. I Isaie: « Si fuerint peccata vestra sicut coccinum, quasi nix dealbabitur; et si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt. » Porro SS. Patres, Gregorius Nazianzenus, oratione in sanctum lavacrum; Augustinus, et Gregorius Papa in commentario hujus Psalmi, ut ostendant peccata tegi, non esse manere, et non videri, sed plane tolli, ut ideo non videantur, quia non sunt; dicunt peccata tegi a Deo in justificatione, quomodo vulnera teguntur emplastro a medico, per quod emplastrum ita vere curantur et tolluntur, ut nusquam appareant. Origenes quoque lib. IV in Epist. ad Rom., et Theodoretus in hunc locum, dicunt his vocibus significari, peccatum ita funditus eradicari, ut ne vetigium quidem remaneat. Jam vero quod attinet ad vocem imputationis, toto celo aberrant adversarii. Peccata enim non imputari in Scripturis sanctis est, non adscribi ad reatum, sive non referri in rationes, quod vulgo itale dicimus: Non si metterei conto. Sap. XII: « Quis tibi imputabit, si perierint nationes, quas tu fecisti? » id est, quis exigit a te rationem, si perierint omnes homines? vel quis te ob hoc reum facit? Et Ezechiel. XXXII, de peccatore penitente dicit Deus: « Omnia peccata que peccavit, non imputabuntur ei, » id est, non reddet rationem de eis. II Paralip. XXX: « Dominus bonus propitiabitur eunetis, qui in toto corde requirunt Dominum Deum patrum suorum, et non imputabit eis quod minus sanctificati sunt, » id est, facile condonabit, nec revera exigit rationem de eo quod minus parati sint. Job. XXI: « Ut non imputetur vobis stultitia. II Timoth. IV: « Omnes me dereliquerunt, non illis imputetur; » et in epist. ad Philem: « Si aliquid nocuit tibi aut debet, hoc mihi imputa, ego reddam, » id est, adscribe rationibus meis, ego debitor tuus esse volo. Ceterum duobus modis potest non imputari peccatum Primo, si revera aliquis non peccaverit, et proinde nihil debeat, et hoc modo intelligitur id quod ex libro Sapientie citavimus: « Quis tibi imputabit, si perierint nationes, quas tu fecisti? » Nam etiam si perirent omnes homines, non culpa Dei perirent, proinde non possent hoc imputari Deo. Et eodem modo nos supra exposuimus verba Davidis: « Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum, » id est, qui nihil mali proprii voluntate fecit, ob quod reus ac debitor sit coram Deo. Secundo, si peccatum remissum et condonatum fuerit, ut jam non sit, quod imputetur, et sic intelliguntur omnes alie sententie supra citate; et sic etiam multi intelligunt locum Psalmi: « Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum, » id est, beatus vir a quo Deus non vult exigere rationem peccati, quia jam illud remisit et donavit; et hanc expositionem nos rejicimus, qua melius continuatur cum verbis sequentibus: « Non est in spiritu ejus dolus. » Ter-

tius modus imputationis, quem finxerunt heretici, ut non imputari peccatum, sit peccatum quidem herere in anima peccantis, sed non reputari peccatum a Deo, nullo exemplo Scripturæ probari potest, sed apertissime potius improbat, cum Scriptura dicat, tum alibi, tum Psalmo v: « Odisti omnes qui operantur iniquitatem, perdes omnes qui loquuntur mendacium; » nam si Deus odit, et vult perdere iniquos, certe dum manet in eis iniquitas, imputatur eis peccatum. Et quis credat Deum justum iudicem, et qui non accipit personas, non imputare peccatum, sed imputare iustitiam eo tempore, que homo adhuc in sordibus peccati versatur, et quidquid agit, ex Lutheranorum placitis, peccatum est? Pulchre S. Iustinus Martyr in dialogo cum Tryphone, refellens errorem similem errori Lutheranorum, ait: « Beatus vir, cui non imputabit Dominus peccatum, » id est, cui penitenti Deus peccata remittit, non sicut predicatis vosmetipsos fallentes, et alii quidam vestri similes asseverant, etiamsi peccatores fuerint, modo Deum noverint, non imputabit eis Dominus peccata: hæc ille. Hoc quod diximus de non imputatione peccati, potest ostendi ex contrario de imputatione iustitiæ. Nam imputari iustitiam in Scripturis, non est reputari hominem justum, cum revera justus non sit; sed est reputari justum divino iudicio, quod falli nequit, eum qui verissime justus sit. Siquidem illud Genes. xv: « Credidit Abraham Deo, et reputatum est ei ad iustitiam, » quod allegatur ab apostolo Paulo ad Rom. iv, et ab apostolo Jacobo cap. ii, nihil aliud significat, nisi actum illum credendi fuisse in Abrahamo opus justum, et pro tali reputatum a Deo. Et illud Psalmsi cv: « Stetit Phinees, et placavit, et cessavit quassatio, et reputatum est ei ad iustitiam in generationem et generationem usque in sempiternum, » quid aliud significat, nisi zelum illum Phinees, quo interfecit impios quosdam, fuisse opus iustissimum, et a Deo pro tali habitum, ut propterea confirmaverit filiis et nepotibus Phinees sacerdotium in longissima tempora? Eodem pertinet illud quod est in: cap. iv ad Rom. « Ei qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. » Quid enim hoc est, nisi mercedem juste deberi ei, qui operatur opus dignum mercede? non igitur imputari ei reputari, ac si esset, sed reputari sicuti est. Et quod in eodem loco sæpius repetit Apostolus, *fidem repræsentat ad iustitiam*, non significat fidem non esse, sed reputari iustitiam: sed significat fidem per charitatem operantem verissimam esse iustitiam, non ex operibus gratiam precedentibus acquisitam, sed a Deo donatam et infusam, ideo pro vera iustitia a Deo reputari et acceptari. Sive igitur peccatum non imputari, non significat, peccatum manere, sed non puniri: sed significat nihil esse in homine iustificato, quod in peccatum reputari possit. Ex his facile intelligitur unico verbo solvi posse, quod Lutherani obijciunt de satisfactione: nam si non imputatur

peccatum, quia innocenter aliquis vixit, non mirum erit, si nulla satisfactio requiratur ab eo, cui hoc modo peccatum non imputatur: sin autem non imputatur, quia remissum est per gratiam, tum si remissum fuerit quoad culpam et penam æternam, non imputabitur ad culpam et penam æternam, sed adhuc imputabitur ad penam temporalem: sicut factum videmus in Davide, cui dictum est a Propheta: « Dominus transtulit peccatum tuum a te, non morieris; sed quia blasphemare fecisti inimicos nomen Domini, filius, qui natus est tibi, morietur. » Ubi videmus non imputari peccatum quoad mortem propriam, et imputari quoad mortem filii; et Davidem fuisse iustificatum, et tamen debuisse dolorem magnum de morte filii tolerare, in penam peccati commisi. Quod si aliquando peccatum remittitur omnino quoad omnem penam, tunc etiam non imputabitur ad ullum reatum vel debitum.

3. QUONIAM TACUI, INVETERAVERUNT OSSA MEA, DUM CLAMAREM TOTA DIE.

Proposita beatitudine iustificatorum, deflet miseriam suam, quasi dicat: Illi quidem sunt beati; sed ego miser sum, qui non solum innocentiam non servavi, sed longo tempore distuli per confessionem peccati indulgentiam querere; et ideo post agnitam culpam meam, cepi tam assidue clamare, et rugire me ipse macerare, et debilitata sint, et atrila ossa mea, id est, fere consumptum omne robur meum. « Quoniam tacui; » revera longo tempore David peccatum adulterii tacuit, imo multis artibus occultare conatus est; primo enim Uriam multis modis inducere tentavit, ut cum uxore propria dormiret, ut filius ex adulterio conceptus, ipsius Uriæ proprius putaretur. Et cum Urias ad domum propriam accedere nollet, adjecit David crimen homicidii, ut Urias sublato, et illius vidua in uxorem continuo ducta, partus, qui post novem menses expectabatur, crederetur esse Davidis non adulteri, sed mariti. Neo tamen vidua illa in uxorem assumpta, continuo David peccatum confessus est, sed expectavit ut filius nasceretur. Et ne tunc quidem peccatum desistere cõpisset, nisi a propheta Nathan admonitus fuisset. Itaque annum fere integrum, et fortasse etiam diutius David in cœno peccati jacuit, et confessionem distulit. Propterea dicit: « Quoniam tacui, » et non continuo peccatum confessus sum, sed abscondere et occultare volui; ideo « inveteraverunt ossa mea, dum clamarem tota die, » id est, post agnitum peccatum tota die pro indulgentia clamare cepi, et tam diu, ac tanto affectu clamavi, ut ossa mea debilia et vetusta facta sint. Vox hebræa *כלל* *balu* significat *inveteraverunt*, et etiam *consumpta sunt*, sive *attrita sunt*, ut vertit S. Hieronymus; proinde illud, *inveteraverunt*, non est referendum ad tempus, sed ad debilitatem, quomodo accipitur illud *Thren. iii*: « Velutani

fecit pellem meam, » id est attritam, nigram, etc. illud etiam, *dum clamarem*, in hebræo ad verbum est, *dum rugirem*. Ex quo intelligimus clamorem illum fuisse clamorem doloris et compunctionis, qui recte rugitus dici potest; non autem clamorem exultantis in peccato, vel superbe jactantis peccata sua, ut aliqui exponunt. Neque putamus fuisse rugitum ex corporali morbo, ut alii volunt: non enim Scriptura prodit Davidem agrotasse illo tempore; et aliquid sine Scripturæ testimonio affirmare, divina est; sed rugitum penitentis, ut cum Theodoro nos exposuimus.

4. QUONIAM DIE AC NOCTE GRAVATA EST SUPER ME MANUS TUA: CONVERSUS SUM IN ERUMNA MEA, DUM CONFIGIGITUR SPINA.

Multa mala propter peccatum Davidi contigerunt: nam filius natus ex adulterio infans mortuus est, et filia nomine Thamar ab Amon fratre per incestum polluta est, et idem Amon ab Absalone fratre occisus est, et Absalon adversus patrem dimicans, et ipse cæsus est: que omnia summos dolores Davidi attulerunt, ut il lib. *Regum* narrat historia. De his igitur divinis flagellis dicit: « Quoniam die ac nocte gravata est super me manus tua, » id est, assidue, sine intermissione flagella super me ingeniare non cessas: dicitur enim gravare manus super aliquem, qui non leniter cum, sed graviter percuit. « Conversus sum in erumna mea, dum configitur spina, » id est, propter hujusmodi flagella conversus sum ad cogitationem gravitatis peccati mei in erumna mea, dum spina tribulationis configitur mihi, id est, tribulatio atque erumna mentis oculos aperuerunt, quos carnis illecebra et voluptas claustrant. Posset etiam per spinam intelligi cum S. Hieronymo stimulus conscientie, ut sensus sit, *conversus sum in erumna mea*, dum stimulus conscientie pungit. In hebræo et græco additur *mihi*, *dum configitur mihi spina*; ideo in latino subintelligi debet. In hebræo habentur alia verba atque alius sensus, *conversus est viror meus in siccitates æstatis*, id est, omnia mea bona perierunt, quomodo viror et humor in æstate solis ardore siccatur et perit. Sed Septuaginta legerunt aliter, quam nunc habetur in codicibus hebræis; nam pro *הַכְּבֵדִי לְעֵדִי*, *conversus est viror meus*, legerunt *הַכְּבֵדִי לְעֵדִי*, *conversus sum in erumna mea*, et sic etiam legit S. Hieronymus, qui vertit ex hebræo, *versatus sum in miseria mea*. Illud vero quod sequitur, *in siccitates æstatis*, legunt Septuaginta *קִיץ בְּחַרְבֵי קִיץ*, *dum adurit me spina*, quod idem est cum eo, quod nos habemus, *dum configitur spina*; dum enim configitur spina, certe adurit et vastat, quod significat verbum *חַרֵב* *charab*. Itaque minima mutatione punctorum, et unius vel alterius litteræ similis, videmus inveniri posse lectionem, quam Septuaginta Interpretes habuerunt, viorem autem esse lectionem, que erat in codicibus Septuaginta Inter-

pretum, ea que nunc est in codicibus nostris, quibus Rabbinii puncta addiderunt, dubitare non possumus.

5. DELICTUM MEUM COGNITUM TIBI FECI, ET INJUSTITIAM MEAM NON ABSCONDI.

Ex conversione ad cognoscendam peccati magnitudinem, de qua dixit in versiculo superiori, factum est ut peccatum suum non amplius taceret, neque occultaret, sed palam confiteretur Deo et hominibus. In hebræo habetur in futuro *דָּרַשְׁתִּי*, *cognitum factum*; sed ponitur futurum pro præterito, cujus temporis est verbum, quod sequitur, *factum est*. In græco non habetur *כִּסְּתִי* *kissithi*, *abscondi*. In græco non habetur *tibi*, sed in hebræo habetur, et in græco subintelligitur. Porro illud, *cognitum tibi feci*, non significat Deo fuisse ignotum, antequam David illud confiteretur, sed loquitur more humano. Judex enim etiamsi sciat delictum rei, quia ipse vidit fortasse illud committi; tamen non dicitur scire juridice, nisi reus ex testimonio plurium testium sit convictus, aut ipse reus aperte confiteatur, adactus fortasse ad confessionem per tormenta. Sic igitur Deus viderat quidem Davidem peccantem, sed volebat eum aperte confiteri; ideo flagella quasi questionem adhibuit. Tum vero David confiteri cepit, nec ait solum, *peccavi Domine*, quod ante flagella dixit privatum ad Nathan prophetam; sed loquitur notum fidei Domino peccatum suum, id est, juridice confessus est, et per scripturam Psalmorum toti mundo peccatum suum manifestavit; ideo verissime addit: « Et injustitiam meam non abscondi. »

6. DIXI: CONFITEBOR ADVERSUM ME INJUSTITIAM MEAM DOMINO, ET TU REMISISTI IMPETATEM PECCATI MEI.

Ad solatium penitentium declarat ineffabilem Dei misericordiam, quam in se ipse expertus est. Quamvis enim Deus, « qui lux est, et tenebræ in eo non sunt ullæ, » I Joan. ii, summo odio prosequatur tenebras peccatorum, et nisi peccator respiciatur, paratus sit eum projicere in tenebras exteriores ad summum et sempiternum cruciatum; tamen ita propensus est ad ignoscendum, si quis ex corde penitentiam agat, ut ipsam etiam confessionem miserando et parendo præveniat. Videtur respicere tempus illud, quo Nathan propheta Dei nomine reprobravit illi peccatum suum; et ipse continuo compunctus, dixit II Reg. xi: « Peccavi Domine, » et Nathan subjunxit: « Dominus quoque transtulit peccatum tuum, non morieris. » Videns enim tam subitam indulgentiam, cogitavit quod erat verum, remissionem peccati priorem fuisse ipsa confessione, sed non priorem interam contritionem, in qua simul fuit odium peccati, amor Dei, propositum confitendi et satisfaciendi: « Dixi, confitebor, » id est, compunctus corde statui confiteri « adversum me iniquitatem meam, » neque

reum et peccatorem aperte fateri; et tu non expectasti vocem illam, qua dixi: « Peccavi Domino, » sed ex paterna et ineffabili benignitate, « remisisti impietatem peccati mei: » quod ex propheta tuo Nathan cognovi, qui ait: « Dominus transtulit peccatum tuum a te. » In hebræo habetur *הַטְּמִינָה* *טָוַן*, *iniquitatem peccati mei*; in græco, *impietatem cordis mei*, et sic legitur veteris in Commentariis, Theodoretus, Euthymius. Latinus interpres videtur accepisse *impietatem*, ex græco, *τὴν ἀσέβειαν τῆς καρδίας μου*, et peccati mei ex hebræo. Sed omnia in idem recidunt: nam impietas cordis dicitur, quia corde concipitur; impietas peccati dicitur, quia peccando committitur. Idem etiam Davidis peccatum, et fuit iniquitas respectu Uriæ, et fuit impietas respectu Dei.

7. PRO HAC ORABIT AD TE OMNIS SANCTUS IN TEMPORE OPPORTUNO.

8. VERUNTAMEN IN DILUVIO AQUARUM MULTARUM, AD EUM NON APPROXIMABUNT.

Exemplo suo dicit Propheta multos futuri esse, qui discant orare Deum pro indulgentia peccatorum, ut hoc modo liberentur a magnis malis quibus aliquando peccatores involvendi sunt. « Pro hac, » græci interpretes, Theodoretus et Euthymius, et cum eis S. Augustinus exponunt, *pro hac impietate* quia impietas græce et latine est generis feminini; sed vox hebræa est generis masculini, et non concordat cum ea illud, *pro hac*, quod etiam in hebræo est generis feminini, *עַל דַּת*; ideo cogitur dicere, « pro hac, » significare, *pro hac re*, sive *pro hoc*: nam Hebræi utuntur genere feminino pro neutro. Et posset etiam recte verti, *propter hoc*, sive *super hoc*. Itaque sensus erit: *hac de causa*, id est, quia tu tam clementer ignoscis penitentibus, « orabit ad te, » id est, fiduciam te orandi sumet « omnis sanctus, » id est omnis pius, omnis vere penitens, qui incipiens odisse impietatem suam, incipit induere pietatem tuam. Orabit autem « in tempore opportuno, » id est, antequam tempus misericordie finiat, dum hæc vita durat, dum ad penitentiam Deus invitat. « Querite Deum, inquit Isaias, dum inveniri potest; invocate eum, dum prope est, » *Isai. XXXV*. Quod sequitur, duplicem habet sensum: unus est: « Orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno, » ut *in diluvio aquarum multarum*, aquæ illæ ad eum non appropinquent, id est, ut in die novissimo, quando veluti diluvium quoddam inundabunt super impios omnia genera peccatorum, et præterierit tempus opportuni orationis et penitentiae, tunc ipsi salvi sint ab ejus modi pennis. Hic sensus in hebræo clarissimus est; sic enim ad verbum S. Hieronymus vertit, *pro hac orabit ad te omnis misericors tempus inveniens, ut cum inundaverint aquæ multæ, ad illum non accedant*. Et hunc sensum sequitur Theo-

doretus, quamvis paulo aliter exponat, *nirivum sic: Pro hac orabit ad te omnis sanctus, in tempore opportuno, ut cum inundaverint aquæ multarum tribulationum, ad illum non accedant*, id est, illum non perturbent, sed illis omnibus superior sit, easque imperterritus perferat. Alter sensus est: *Orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno, et recte ac sapienter faciet: nam in diluvio aquarum multarum, cum inundaverint mala super omnes impios in die novissimo, sicut inundaverint aquæ diluvii temporibus Noe, tunc impiet ad eum, id est ad Deum, non appropinquabunt*: non enim erit amplius tempus opportunum; ideo Isaias ait: « Invocate eum dum prope est, » nam aliquando procul erit, ut ad eum appropinquare non possitis. Sic exponunt S. Augustinus et alii. Uterque sensus verus est, sed prior videtur magis literalis; nam illud, *ad eum non appropinquabunt*, non videtur posse secundum litteram referri ad Deum, cum nulla sit facta mentio dei in verbis precedentibus. Itaque illud, *veruntamen*, pro copulativa particula accipiendum est, ut Euthymius recte monet; et vox hebræa *וְכִי* non solum significat, *veruntamen*, sed etiam *certe*, *vere*, etc.

9. TU ES REFUGIUM MEUM A TRIBULATIONE, QUÆ CIRCUMDEBIT ME; EXULTATIO MEA, ERUE ME A CIRCUMDANTIBUS ME.

Accepta indulgentia quoad culpam, peti etiam indulgentiam quoad poenam, liberationem videlicet a tribulatione, in quam incidit propter peccatum. Videtur autem loqui de persecutione, quam patiebatur ab Absalone filio, de qua in toto Psalmo superiore locutus est. Fortasse etiam loquitur de tentationibus demonum, quæ perpetuo nos circumdant et tribulant. « Tu es refugium meum a tribulatione, quæ circumdedit me. » Quasi dicat: Non habeo tutum refugium, nisi in misericordia tua, quoniam undique deficit amici, et undique cingor ab inimicis: ideo tu qui solus es « exaltatio mea, » id est, causa omnis meæ lætitiæ, erue me ad hostibus circumdantibus me. In hebræo habetur: *Tu es refugium meum ab angustia, vel ab hoste, custodis me: exultationibus liberandi circumdabis me*. Sed manifeste apparet puncta Rabbiorum, et aliquam litterarum mutationem totum hunc locum perturbasse. Septuaginta interpretes non legerunt *custodis me*, אֲרֹא, אֲרֹא, sed futurum ponitur pro preterito; ideo veterunt, *quæ circumdedit me*. Negue legerunt *רַנִּי פִלְטִי* *ronne pallet, exultationibus liberandi*, sed *ronni pallet, exultatio mea libera, sive erue*. Sanctus quoque Hieronymus ex hebræo vertit, *laus mea*; unde legit, *ronni, non ronne, ut hodie habetur in Bibliis hebraicis*. Denique non legerunt Septuaginta *תְּסִבְבֵנִי* *thesobebeni, circumdabis me, sed תְּסִבְבֵנִי* *misobebeni, a circumdante me*.

10. INTELLECTUM TIBI DABO, ET INSTRUAM TE IN VIA HAC, QUÆ GRADIERIS: FIRMABO SUPER TE OCULOS MEOS.

Respondet Dominus orationi servi sui, ac pollicetur auxilium quod petebatur. Tria promittit: primo, prudentiam interiorum, ut possit cavere insidias hostium, et discernere amicos ab inimicis, dum dicit: « Intellectum tibi dabo, » id est, intelligentem et prudentem te faciam. Secundo, auxilium externum singularis providentiæ Dei, sine quo in multis periculis homines etiam prudentissimi versantur, et hoc significat illud, *instruam te in via hac quæ gradieris*: nam in hebræo est, *ostendam tibi viam per quam ambules*; in græco vero, *comitabor te in via, sive simul tecum gradiaris*. Ex quibus omnibus intelligimus illud, *instruam te in via*, significare directionem et ducatum in omnibus actionibus. Dicitur enim Deus ostendere viam, et comitari nobiscum, ut dux iūvenis, quando auxilio gratiæ suæ facit, ne erremus in via morum, et ne in pericula et insidias hostium, præcipue invisibilium, incidamus. Tertio, perseverantiam in gratia, quod est maximum beneficium et proprium electorum Dei: « Firmabo, inquit, super te oculos meos, » non avertam oculos a te, sed perseveranter et stabiliter oculo benignitatis te aspiciam; proinde auxilium internum prudentiæ, et externum providentiæ semper tibi aderit. In hebræo habetur, *deliberabo super te oculo meo*, sive, ut vertit S. Hieronymus, *cogitabo de te oculo meo*, sed mutatio unius puncti *ex oculo meo*, reddere potest *oculis meis*, vel *oculos meos*, itaque in illa voce nulla est difficultas. Suspicio autem pro voce *אֲרֹא*, *cogitabo*, vel *deliberabo*: Septuaginta legisse *אֲרֹא*, *firmabo*, vel *roborabo*: quomodo enim fieri potest ut viri doctissimi per verbum *אֲרֹא*, quod significat *deliberare, consilium intire, cogitare*, intellexerint *firmare, et roborare*? Si tamen lectio hebraica, ut modo se habet, cum græca et latina concilianda sit, oportebit subintelligere vocem *semper*, ut sensus sit, *cogitabo semper de te oculo mentis meæ*; quod est idem cum illo, *firmabo super te oculos meos*.

11. NOLITE FIERI SICUT EQUUS ET MULUS, QUIBUS NON EST INTELLECTUS.

Ortatur nunc demum Propheta fideles omnes tam bonos quam malos, ut ab exemplo suo discant mala, quæ consequuntur peccatum, et bona quæ consequuntur penitentiam et virtutem; ipse enim omnia expertus erat. Ac primum ad malos conversus dicit: « Nolite fieri sicut equus et mulus, quibus non est intellectus, » id est, nolite duci solis sensibus, cum ratione præditi sitis: nolite sicut equi et muli hincire ad uxores proximorum vestri, sicut ego feci: nolite tanquam indomiti et feroces equi vel muli, pauperes atque humiles morsu et calcibus impetere, ut ego adversus Uriam feci.

12. IN CAMO ET FRENO MAXILLAS EORUM CONSTRINGE, QUI NON APPROXIMABUNT AD TE.

Predicit mala, quæ eos sequentur, qui equos et mulos imitari voluerint; cogentur enim tribulationibus, vel ad Deum converti, vel certe impediuntur, ne noceant aliis quantum vellent. Sed more prophético hanc predictionem exprimit David per modum imprecationis: « In camo, inquit, et freno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te, » id est, capistro et freno quasi equos et mulos coerceris, qui recusant, ut homines ratione præditi, sponte accedere ad te per obedientiam. Ridicule Calvinus contendit non esse legendum, *in camo*, sed *in lupato*, quasi lupus intersit inter hæc vocabula, et quasi ipso sapientior sit Septuaginta Interpretibus, qui venterunt *ἐν σαρπῆ*, unde est nostrum, *in camo*; et S. Hieronymo, qui ex hebræo vertit, *in camo*; et S. Augustino, Theodoro et aliis veteribus, qui omnes legunt *in camo*. Porro camus funem significat, sive capistrum, quæ alligantur equi. Sed hoc loco metaphorica vocabula sunt *camus* et *frenum*, et ponuntur ad significandas calamitates et ærumnas, quibus Deus utitur ad coercendos homines a peccatis, id quod exponitur sequenti versiculo. In hebræo habetur in singulari *maxillas eorum*; sed non solum Septuaginta, sed etiam S. Hieronymus vertit in numero multitudinis, *maxillas eorum*. Ex quo intelligimus puncta non recte in nostris Bibliis ubique esse collata: nam secundum alia puncta, eadem vox significat, *maxillas eorum*.

13. MULTA FLAGELLA PECCATORIS, SPERANTEM AUTEM IN DOMINO MISERICORDIA CIRCUMDABIT.

Hæc est declaratio camæ et freni, quasi dicit Propheta: Peccator impenitens, et qui complacet sibi in peccato, multis flagellis atteretur, tum in hac vita, tum in futura. Quamvis enim interdum peccatores florere videantur, tamen ipsum peccatum est gravissima poena, quæ parit alias pœnas sine numero, sollicitudines, anxietates, timores, pericula, remorsum conscientiæ, et similia: neque his contentus Deus justus iudex, multa alia flagella adiungit, et n' i peccator respiciat, et oret ad Deum in tempore opportuno, sine lupido ad flagella sempiterna perveniet. Contra, iustus, qui sperat in Domino, non confidit in vanitate mortalium, ab ipsa misericordia divina undique circumdabitur, ut a nulla parte flagellum ad eum accedere possit. Porro misericordia divina fons est omnium bonorum; ideo cum dicitur: « Misericordia circumdabit sperantem in Domino, » significatur cumulus omnium bonorum quæ abundantissime fruuntur, qui uno Deo adhaerent. Nam, ut sæpe diximus, quid nocere potest ei, cui omnia cooperantur in bonum, et cuius omnes passiones convertuntur in gloriam? Ideo recte concluditur Psalmus illis verbis:

44. LETAMINI IN DOMINO, ET EXULTATE, JUSTI, ET GLORIAMINI, OMNES RECTI CORDE.

Sicut in principio beatos dicit justos, ita nunc in fine eosdem hortatur ad letitiam, quæ est etiam quasi ex obliquo exhortatio ad perseverandum in justitia, ut perseverare possint in letitia. «Letamini in Domino, et exultate, justi,» id est, magram habetis, o justè, materiam gaudendi et exultandi, sed «in Domino,» qui vobis est causa tantorum bonorum, quibus affuitis: non est cur tristimini ob temporalia detrimenta, pro quibus rependatur vobis in æternitate mensura bona, conferta, coagitata, et superfluens, et hic interim spiritalis consolatio non vos deseret. «Et gloriamini, omnes recti corde;» idem aliis verbis repetitur. Nam gloriari, hoc loco, non est offerre seipsum laudibus, ut sonat vox latina, sed est jubilate, ut sonat vox hebræa וְהִרְנִינּוּ *veharninu*, id est, cum letitia laudare Deum, et non semel in Scripturis gloriari accipitur pro *letari et exultare*,

PSALMUS XXXIII

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — *Psalmus David.*

1. Exultate, justi, in Domino: rectos decet collaudatio.
2. Confitemini Domino in cithara: in psalterio decem chordarum psallite illi.
3. Cantate ei canticum novum: bene psallite ei in vociferatione.
4. Quia rectum est verbum Domini, et omnia opera ejus in fide.
5. Diligit misericordiam et judicium: misericordia Domini plena est terra.
6. Verbo Domini cæli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum.
7. Congregans sicut in utre aquas maris, ponens in thesauris abyssos.
8. Timeat Dominum omnis terra: ab eo autem commoveantur omnes inhabitantes orbem.
9. Quoniam ipse dixit, et facta sunt; ipse mandavit, et creata sunt.
10. Dominus dissipat consilia gentium; reprobat autem cogitationes populorum, et reprobat consilia principum.
11. Consilium autem Domini in æternum manet, cogitationes cordis ejus in generatione et generationem.
12. Beata gens, cujus est Dominus Deus ejus: populus, quem elegit in hæreditatem sibi.

ut cum dicit Apostolus *ad Rom. v.*: «Sed et gloriamur in tribulationibus.» Verbum quod proprie significat in hebræo *gloriar*, habetur *Psalm. II.* in principio: «Quid gloriaris in malitia?» Hoc autem loco non est idem verbum, sed aliud, quod significat *jubilare*. Per *rectos corde*, intelligimus justos; nam ex rectitudine cordis oritur rectitudo verborum et operum: illi autem sunt justi, quorum corda, voces et opera, conformia sunt rectissimæ regulæ, quæ est lex divina: ex qua rectitudine fit, ut Deus placeat homini, et homo placeat Deo; et quidquid tandem volente, vel permitte Deo accidat homini, sequo animo accipietur, atque ita sit in corde non solum justitia, sed etiam «pax et gaudium in Spiritu Sancto,» id est regnum Dei, ut Apostolus interpretatur *Rom. xiv.*; prout rectissime David ait: «Beati quorum remissæ sunt iniquitates,» etc.; et: «Letamini in Domino, et exultate, justi,» etc., quia soli justii sunt beati, et vero solidoque gaudio perfuuntur.

V. s. II.

- Laudate, justi, Dominum: rectos decet laudatio [al. *collaudatio*].
- Confitemini Domino in cithara: in psalterio decachordo psallite [al. *cantate*] ei.
- Cantate ei canticum novum: bene psallite in jubilo:
- Quia rectum est verbum Domini, et omne opus ejus in fide.
- Diligit justitiam et judicium: misericordia Domini plena est terra.
- In [al. *tac. in*] verbo Domini cæli facti sunt: et spiritu oris ejus omnis ornatus eorum.
- Congregans quasi in utre aquas maris: ponens in thesauris abyssos.
- Timeat Dominum [al. *a Domino*] omnis terra: ipsum formident universi habitatores orbis.
- Quia ipse dixit, et factus est: ipso præcipiente, stetit.
- Dominus solvit consilium gentium: irritas fecit cogitationes populorum.
- Consilium Domini in æternum stabit: cogitationes cordis ejus in generatione et generationem.
- Beata gens, cujus Dominus Deus ejus, populus quem elegit in hæreditatem sibi.

13. De celo respexit Dominus: vidit omnes filios hominum.
14. De preparato habitaculo suo respexit super omnes qui habitant terram.
15. Qui finxit sigillatim corda eorum: qui intelligit omnia opera eorum.
16. Non salvatur rex per multam virtutem, et gigas non salvabitur in multitudine virtutis suæ.
17. Fallax equus ad salutem, in abundantia vim virtutis suæ non salvabitur.
18. Ecce oculi Domini super metuentes eum, et in eis qui sperant super misericordia ejus:
19. Ut eruat a morte animas eorum, et alat eos in fame.
20. Anima nostra sustinet Dominum; quoniam adiutor et protector noster est.
21. Quia in eo latabitur cor nostrum, et in nomine sancto ejus speravimus.
22. Fiat misericordia tua, Domine, super nos, quemadmodum speravimus in te.

De celo prospexit Dominus: vidit omnes filios Adam.

De firmissima sede sua prospexit ad universos habitatores terræ.

Fingens pariter cor eorum: intelligens omnia opera eorum.

Non salvabitur rex in multitudine exercitus, nec fortis liberabitur in multiplicatione virtutis.

Fallax equus ad salutem, et in multitudine roboris sui non salvabit.

Ecce oculus Domini super timentes eum, ad [al. *et*] expectantes misericordiam ejus.

Ut eruat a morte animas eorum, et vivificet eos in fame.

Anima nostra expectavit Dominum: auxilium nostrum et clypeus noster est.

In ipso enim latabitur cor nostrum: quia in nomine sancto ejus speravimus.

Sit misericordia tua, Domine, super nos, sicut expectavimus te.

Argumentum. — Hymnus est qui celebrat laudes Jovæ. Principio poeta pios homines hortatur ad Jovam laudibus celebrandam, vers. 1-3; Jovæ enim est benignus et justus, creator ac dominus totius mundi: felicem populum cui is Deus præsidet, vers. 4-12; postea de ejusdem providentia specialius tractat, tum in genus humanum universum, tum in suum populum, vers. 13-19; deique tam sibi, tum pio Israelitarum populo bona obtentura esse ex Dei bonitate sperat explicat. Hinc strophe quatuor. Observa quam accurate sibi invicem respondent vers. 6-9 et 13-16, 10-11 et 16-17, 12 et 18 seq. Est hic Psalmus ita planus per se, ut prorsus supervacaneum videatur, auctorem atque occasionem illius propriam querere.

1. Jubilate, justi, in Jovæ, rectos decet laudatio.
2. Celebrate Jovam cum cithara, cum lyra decachorda canite ei.
3. Canite ei canticum novum, bene pulsate *fides* cum clangore.
4. Nam rectum (non fallax) est verbum Jovæ, et omne opus ejus in veritate (fidem).
5. Diligit justitiam et judicium (jus), gratia (benignitate) Jovæ plena est terra.
6. Verbo Jovæ cæli facti sunt, et spiritu oris ejus omnis eorum exercitus (astra et stellæ, *Gen. II, 4*).
7. Colligit, ut acervum, aquas maris; reponit in receptaculis fluctus (propr. *abyssos*).
8. Timeat Jovam omnis terra, reveantur eum omnes incolæ orbis.
9. Nam ipse dixit, et factum est; ipse jussit, et exstitit.
10. Jovæ frangit consilium gentium, dissipat cogitationes populorum.